

Typológie legitimacy a verejná politika

Typologies of Legitimacy and Public Policy

Stanislav Konečný

<https://doi.org/10.33542/VSS2021-1-01>

Abstract

The study deals with the contribution of legitimacy typologies from the point of view of public policy theory. From this point of view, it first analyzes the monodisciplinary approaches (such as normative theories of legitimacy) that were created around the world within the legal sciences (C. J. Friedrich, G. Burdeau), or as empirical theories of legitimacy within sociology (M. Weber, G. Ferrero, K. W. Deutsch) and political science (D. Easton, G. Almond and GB Powell) and subsequent the multidisciplinary approaches (N. Luhmann, P. Rosanvallon, D. Beetham). The result of this analysis of different typologies of legitimacy of power and their reflection into the issue of legitimacy of the public interest is a typology of possible procedures for legitimizing public (but also supra-individual) interests, which points out that while the normative legitimation of public interests is possible, but not always sufficient - and therefore must be supplemented by empirical (social) legitimation, whereas the social legitimization can be equivalent form of legitimation of pluralistic public interests, which can not be legitimized normatively for several reasons.

Keywords: normative legitimation of public interests, social legitimation of public interests, typologies of legitimacy of power, public interests.

Úvod

Hoci otázka legitimacy nie je v spoločenskovednom skúmaní nijakou zvláštnosťou, ukazuje sa, že napriek tomu je pre teóriu verejnej politiky - ktorá je referenčným rámcom tejto štúdie - ešte stále pomerne neprebádanou témou. Do istej miery to spôsobuje ešte stále pomerná novosť tejto vednej disciplíny (Malíková 2003, s.5), ale aj skutočnosť, že väčšina analýz sa týka predovšetkým legitimacy moci, zatiaľ čo predmetom záujmu teórie verejnej politiky nie je primárne moc, ale verejný záujem (Potůček – LeLoup, 2005, s. 21; Schneider - Janning 2006, s. 16; Adamcová – Klus 2006, s. 5). Je to osobitne komplikovaná otázka, pretože predpokladá ako riešenie problému vymedzenia verejných záujmov, tak aj riešenie problému zadefinovania ich legitimacy. Rámcovo sme sa o to pokúsili už v inom texte (Konečný 2020), jednako si však otázka legitimacy v rámci teórie verejnej politiky zaslúži ešte veľa pozornosti. Bežne sa totiž - napríklad pri početných petíciách - stretávame s tvrdením, že

vyjadrujú "verejný záujem" a zároveň vidíme, že aj tam, kde sú kvóra pre takéto petície definované v právnych predpisoch, nie je takéto kritérium dostatočné. Rukolapne sa to prejavuje pri rôznych prejavoch fenoménu NIMBY (Konečný 2018b), keď súčasne dve protichodné petície spĺňajú právne definované kvórum - a otázkou ostáva, ktorú z nich možno považovať za legitímnu.

Osobitným problémom je tiež legitimita aktérov verejnej politiky: súčasný systém evidencie a registrácie občianskych združení v SR napríklad vôbec neumožňuje identifikovať, či občianske združenie skutočne reprezentuje sociálnu skupinu, ktorej názvom sa zaštituje a pod.

Doterajší záujem teórie verejnej politiky o problematiku legitimizácie možno pritom považovať stále len za okrajový. Má to niekoľko príčin, predovšetkým teória verejnej politiky sa ešte stále často zaoberá (v duchu svojich politologických koreňov) prednostne činnosťou štátnych orgánov, pričom ich legitimita sa považuje za viac-menej samozrejmu. Za významnejšiu príčinu považujeme, že sa teória verejnej politiky uspokojila s tým, že stačí niektoré javy označiť za legitímne a netreba sa nimi osobitne zaoberať - a tak používa prívlastok "legitímny" bez nejakej hlbšej obsahovej analýzy (porovnaj napr. Fischer - Miller - Sidney, 2007, *passim*), prípadne sa utieka k formálnemu odvolávaniu sa na niektorú klasickú teóriu legitimacy (napr. Andrews, 2007, s. 162).

V tejto štúdii sa pritom venujeme výlučne typológiám legitimacy, ako boli publikované v zahraničnej literatúre a ktoré sú dnes už všeobecnejšie akceptované odbornou verejnosťou. Problematike legitimacy všeobecne sme sa venovali v iných štúdiách (Konečný 2018a, 2018b, 2020). Metodologicky sme sa pritom rozhodovali medzi generalizačným a klasifikačným konceptom usporiadania matérie, ktorej sme sa chceli venovať, pretože nie všetky analyzované texty spĺňajú bez výhrad kritériá, podľa ktorých ich možno na tejto škále zaradiť. Napokon ani nie všetci autori, ktorými sa budeme zaoberať, použili vo svojich prístupoch pojem typológia či typy. Najjednoduchšie sa pojem typológia v tomto našom priestore používa vo vzťahu k „ideálnym typom“ Maxa Webera, hoci aj tu je typologická metóda predmetom diskusií a kritiky (Havelka 1983). Naš typologizačný prístup možno zaradiť do kontextu tzv. zoskupovacích analýz a je teda určitým kompromisom medzi generalizáciou a klasifikáciou (Buriánek 1996). Ďalšie použité kritérium (monodisciplinarita/multidisciplinarita) bolo potom založené na posúdení metodologických východísk jednotlivých posudzovaných typov.

Cieľom práce bolo syntetické a komparatívne posúdenie rôznych prístupov k legitimitě u autorov, ktorí sa neobmedzili len na jedno vymedzenie legitimacy, ale vo svojich prácach ponúkli variantné pohľady na rôzne možnosti identifikovania legitimacy skúmaných javov – našim zámerom bolo pritom posúdiť tieto možnosti z hľadiska ich využitia v teórii verejnej politiky.

1 Monodisciplinárne prístupy

Spoločnou črtou viacerých zahraničných legitimizačných teórií je ich monodisciplinarita, čiže tieto prístupy neprekračujú metodologický rámec jednej vedy.

Väčšina právnych legitimizačných teórií vychádza z premisy, že legitímne môže byť len to, čo je legálne a maximálne sa zaoberá otázkou tzv. transportu moci od jej originárneho nositeľa k jej realizátorovi. Mohli by sme ich označiť ako **normatívne teórie legitimacy**, pretože smerujú k normatívnemu (právnemu) stanoveniu znakov, ktoré musí moc (orgán moci) spĺňať z hľadiska svojho vzniku (nadobudnutia moci) ako aj z hľadiska ďalšej existencie (spravovania moci). V prípade právnych legitimizačných teórií je toto normatívne zakotvenie v existujúcom právnom rámci.

Sociologické, resp. politologické legitimizačné teórie venujú potom širšiu pozornosť práve charakteristikám nositeľa moci, resp. spoločenskej akceptácii nastolenej či spravovanej moci, ale stále predovšetkým v kontexte legitimacy moci. Nakoľko spravidla predpokladajú empirické overenie tejto akceptácie, mohli by byť nazývané aj **empirické teórie legitimacy**.

Obom týmto typom, ako sa prezentujú v našej domácej - slovenskej a českej - právnickej, sociologickej a politologickej literatúre, sme sa venovali podrobne už na inom mieste (Konečný 2018a).

Vo svetovej literatúre majú pritom svoje stále miesto aj ucelenejšie, systémovejšie teórie legitimacy, ktoré pri tom všetkom neprekračujú charakteristiku monodisciplinaritu. Patrí k nim - spomedzi sociologických teórií legitimacy - predovšetkým známa Weberova teória, a spomedzi politologických zase takisto známa Eastonova teória. Pretože sú dostatočne v odbornej verejnosti známe, pokúsime sa ich prezentovať len veľmi stručne a skôr sa sústredíme na ich potenciálny presah do teórie verejnej politiky a od legitimacy moci do legitimacy (verejných) záujmov.

Okrem sociologických a politologických monodisciplinárnych koncepcií legitimacy mohli by sme sem priradiť aj ďalšie, najmä právne koncepcie legitimacy, spomedzi ktorých spomeňme aspoň koncepciu Carla Joachima Friedricha, ktorý rozlišoval (ešte v medzivojnovom období) legitimizáciu náboženskú, právnu, tradičnú a procedurálnu (Friedrich 1970, s. 98 - 113). Významnejšia pre nás je možno trochu skromnejšia typológia legitimacy Georgesa Burdeaua, ktorý (v 50. a 60. rokoch) rozlišoval legitimitu ako právoplatnosť formálnu (ktorú možno stotožniť s legitimitou normatívnou) a právoplatnosť materiálnu (fakticky s legitimitou spoločenskou) (Burdeau 1950, s. 135).

1.1 Weberova typológia legitimacy

V skutočnosti by nebolo ani celkom vhodné zaraďovať Weberovu typológiu medzi typológie moci, ako sa to bežne robí, pretože Weber rozlišoval moc (*Macht*) a panstvo, resp. vládnutie, či ešte skôr opanovanie, ovládnutie (*Herrschaft*): "Moc reprezentujú každú šancu, presadiť v sociálnych vzťahoch vlastnú vôľu aj voči odporu, bez ohľadu na to, na čom je táto šanca založená. Vládnutie má znamenať šancu dosiahnuť pre daný príkaz s určitým obsahom poslušnosť identifikovateľných osôb; disciplína má znamenať šancu silou vopred premysleného postoja nájsť voči príkazu rýchlu, automatickú a šablónovitú poslušnosť identifikovateľnej množiny ľudí" (Weber 1980, s. 27 - 28). Weberova typológia sa vzťahuje len k tomuto vládnutiu.

Táto legitimita môže byť

"1. racionálnej povahy: zakladajúca sa na viere v legalitu právneho poriadku a vo výklad práva tými, ktorí sú k tomu výkonu povolaní vládnutím (*legale Herrschaft*), - alebo

2. tradičný charakter: zakladajúca sa na každodennej viere v posvätnosť odjakživa platných tradícií a legitimitu tých, ktorí sú autoritou k tomu povolaní (*traditionale Herrschaft*), - alebo napokon

3. charizmatičký charakter: zakladajúci sa na každodennej oddanosti, posvätnosti, hrdinstvu alebo príkladnosti osoby a na poriadku, ktorý odhalila alebo vytvorila (*charismatische Herrschaft*)" (Weber 1980, s. 123).

Z hľadiska legitimacy záujmov z pohľadu teórie verejnej politiky si u Webera môžeme všimnúť rozdiel medzi legitimitou racionálnou a legitimitou tradičnou: záujmy môžu byť legitimizované racionálne (legálne) ale aj tradíciou; charizmatičká legitimizácia záujmov sa nám nejaví byť pre teóriu verejnej politiky osobitne inšpiratívna.

K sociologickému dedičstvu v tejto oblasti môžeme zahrnúť aj dielo (žiaľ už len skôr učebnicovo známeho) Gaetana Moscu s jeho analýzou významu vládnucej triedy, na ktorú nadviazal svojou typológiou moci v medzivojnovom období taliansky sociologizujúci historik **Guglielmo Ferrero** vo svojom poslednom diele, kde prezentoval, že legitímna je taká vláda, ktorej moc občania akceptujú dobrovoľne a slobodne jej odovzdávajú svoju lojalitu; v revolučných systémoch sa moc obáva ľudí a ľudia sa obávajú moci (Ferrero 1968). Legitimita moci môže byť potom podľa jeho názoru 1) legitimitou výberom, 2) demokratickou legitimitou, 3) legitimita dedením, 4) aristokraticko-monarchistická legitimita. Štyri formy legitimacy sa však v podstate redukujú len na dve, pretože voľby a demokracia na jednej strane, dedičstvo a monarchia a aristokracia na druhej strane patria k sebe. 1) a 3) sú „základy“ legitimacy, ktoré 2) a 4) legitimujú, zatiaľ čo ďalšie dva charakterizujú spôsob výkonu moci a vlády (Niewiadomski 2010, s. 206).

Z hľadiska teórie verejnej politiky, resp. z hľadiska možnosti využitia Ferrerovej typológie pri posudzovaní legitimacy verejných záujmov je možné považovať tretí a štvrtý typ tejto typológie za využiteľný len smerom do minulosti, keď by boli aplikovateľné na analýzu politických záujmov, ktoré neboli kreované vo verejnom prostredí.

Do novej sociologickej tradície pokusov o typologizáciu legitimacy by sme mohli do tohto prehľadu zahrnúť napríklad aj pohľad **Karla W. Deutscha**, ktorý navrhoval vymedzovať legitimitu prostredníctvom tradície, reprezentácie, procedúry a účinkov pôsobenia, pričom upozorňoval tiež na produkciu a distribúciu symbolov, čo považoval za jednu z funkcií legitimizácie: jednou z techník legitimizácie je podľa K. W. Deutscha aj operovanie so symbolmi (Deutsch 1976).

1.2 Eastonova teória legitimacy

Teória legitimacy Davida Eastona vznikla síce plne v lone politických štúdií, ale prejavili sa v nej už (tak ako aj v iných Eastonových prístupoch) silné empirizujúce momenty. Easton rozlišuje nasledovné typy legitimizácie:

1) Ideologická legitimizácia - je založená predovšetkým na akceptovaní hlavných princípov, podľa ktorých je moc v politickom systéme organizovaná a distribuovaná. Tomuto typu legitimizácie napomáhajú aj také prvky ako:

a) definovanie cieľov a základných princípov systému, teda určité systémové hodnoty ("operatívne hodnoty" regulujúce správanie systému vo vzťahu k okoliu a spôsob fungovania vnútorných mechanizmov);

b) identifikácia tých ideálov, cieľov a princípov, ktoré pomáhajú pri interpretácii minulosti, vytvárajú základ pre hodnotenie súčasnosti, a definovať víziu budúcnosť.

2) Štrukturálna legitimizácia - založená na presvedčení, že politický režim je legitímny, zákonný a dodržiava zákony. Rozsah tohto porozumenia zahŕňa aj spoločenskú akceptáciu panujúceho právneho poriadku, teda jeho legitimizácia pozície inštitúcií v jeho rámci. Právne normy nemajú absolútnu schopnosť legitimizácie inštitúcií, môžu sa meniť a legitimizované môžu byť iné inštitúcie.

3) Personálna legitimizácia - základnú úlohu hrá správanie orgánov, spôsob ich politického konania ako aj osobnosti. Easton tvrdí, že ak je personálna legitimizácia silná, tak autority, využívajúce túto "podpornú rezervu" môžu dokonca porušovať pravidlá režimu, ako napríklad zaužívaný spôsob riešenia úloh v systéme. Na druhej strane personálna legitimizácia pomáha pri stabilizácii zmien, ku ktorým dochádza v systéme (Easton 1965, s. 10)

Eastonova personálna legitimizácia je širšia ako Weberova charizmatizácia: "podporná rezerva" poňatá inštitucionálne, môže pôsobiť manipulatívne na vznik falošných chariziem, ale ináč sa z hľadiska využiteľnosti pre riešenie otázky legitimizácie záujmov je tak Eastonova

personálna legitimizácia podobne ako Weberova charizmatická legitimizácia len málo inšpiratívna.

Trochu inšpiratívnejší je však Eastonov koncept štrukturálnej legitimizácie z hľadiska legitimizácie aktérov, kde upozorňuje na to, že právna legitimita a legalita nemusí byť dostačujúca - nedáva však odpoveď na to, ako legitimizovať aktérov bez právnej legitimity.

Eastonova typológia je pre riešenie otázky legitimity verejných záujmov veľmi inšpiratívna, najmä pokiaľ ide o koncept ideologickej legitimizácie, aj keď je potrebné podrobnejšie preskúmať možnosť aplikovateľnosti verejných záujmov do prostredia "operatívnych hodnôt". Povšimnutiahodný je aj vzťah štrukturálnej a ideologickej legitimizácie, ku ktorej sa vrátíme v závere.

K politologickým monodisciplinárnym typológiám legitimity by sme mohli zaradiť napríklad aj pomerne jednoduchú typológiu Gabriela A. Almonda a G. Binghamu Powella, rozlišujúca normatívnu legitimizáciu (ktorá sa týka nadobudnutia moci a spravovania moci) a sociálnu legitimizáciu subjektu moci (ktorá sa týka legitimizácie vládnucej skupiny a spôsobu spravovania vlády) (Almond - Powell 1978).

2 Multidisciplinárne prístupy

Odlisnú východiskovú pozíciu nám núkajú niektoré novšie teórie legitimity, charakteristické svojou multidisciplinaritou, osobitne z pohraničia politológie a sociológie, čo korešponduje aj s vývojovými tendenciami teórie verejnej politiky.

2.1 Luhmannov koncept autopoietickej legitimizácie

Všeobecne princíp autopoiesis, s ktorým sa tu stretávame, znamená, že systémy vznikajú a udržiavajú sa vďaka svojej vlastnej štruktúre, že teda systém reprodukuje prvky z ktorých pozostáva, a robí to pomocou prvkov, z ktorých sa skladá, čo nemožno vysvetľovať pomocou vonkajších príčin. Niklas Luhmann, nemecký sociológ, ktorý sa venoval komunikačným systémom ako autopoietickým spoločenským systémom (Luhmann bol žiakom Talcotta Parsonsa) (Luhmann 2006), aplikoval túto teóriu aj na oblasť práva. Vychádza z toho, že súdne rozhodnutia sú vždy interpretáciou resp. reprodukciou práva a každé súdne rozhodnutie len odkazuje na zákon a na to, čo je podľa zákona záväzné a čo nie. Luhmann nazýva tento proces reprodukcie právneho systému funkčným uzavretím zákona. Právo takto svoju legitimitu nezískava z vonkajšieho prostredia, ale samo zo seba, je teda autopoietickým systémom.

Autopoiesis neznamena však izoláciu vo vnútri systému. S touto teóriou sa spája aj pojem internalizácie (zvnútornenia), používaný napríklad vo výskume socializácie, "keď interpretácia sa realizuje v takom kontexte, že abstraktnejšie znaky sú prostredníctvom všeobecnejších úrovní systému a podľa požiadaviek diferenciacie pevne stanovené: to potom

vysvetľuje určité rámcové podmienky vo vzťahu k personálnym a sociálnym systémom. K tomu pristupujú ďalšie dôsledky. Ak hierarchizujete vnútornú diferenciaciu, ktorá sa zakladá na lineárnych a vzťahových štruktúrach, dosiahnete vo vnútorných vzťahoch, ktoré z tejto organizácie vyplývajú, diferenciačný efekt: hierarchicky nižšie systémy sa môžu správať len buď konformne alebo odlišne, primerane hodnotám alebo normám alebo štrukturálnym požiadavkám hierarchicky vyšších systémov. Linearita výstavby systému zodpovedá teda dualizácii kontaktov na ďalšej nižšej úrovni. Ako celok ide teda o systém so zabudovanou, a tým domestikovanou polarizáciou" (Luhmann 1977, s. 63 - 64).

Tento diferenciačný efekt ako základná dichotómia sa týka aj práva ako autopoietického systému a prejavuje sa jednak v kategóriách "právny - protiprávny" (týkajúcich sa selekcie a diferenciacie vo vnútri samotného systému) alebo "právny - neprávny" (vzťahujúci sa k popisu diferencii medzi systémom a jeho okolím). Dichotómia "právny - protiprávny" určuje spôsoby a obsahy právne prípustného a právne neprípustného konania, zatiaľ čo dichotómia "právny - neprávny" určuje samotné hranice právnej regulácie (Přibáň 1996, s. 137).

Luhmann teda upúšťa od materiálnej legitimizácie práva a v súlade s koncepciou autopoesis hovorí o autolegitimizácii práva, resp. o procedurálnej legitimitate, ktorej podstata spočíva v (administratívnych) postupoch (*Legitimität durch Verfahren*). Podľa jeho názoru procedúry sú mechanizmom, ktorý sprostredkováva zmysel a stabilitu. Procedúry môžu ale aj nemusia mať právny základ. Existencia zodpovedajúcich procedúr robí konkrétne politické rozhodnutia nezávislými od každodenného procesu ich zdôvodňovania a konfrontácie s hlbokými vrstvami morálky, s hrou síl a záujmov. Procedurálna legitimizácia hovorí, že zákon je právne záväzný, ak bol riadne prijatý legitímne zvoleným parlamentom v súlade s procedurálnymi požiadavkami ústavy a ďalšej legislatívy, vrátane postupov spracovania a predkladania návrhu zákona, podmienok jeho schválenia a nadobudnutia účinnosti atď. Obdobne legitímne je prijímanie noriem napríklad v obchodnej spoločnosti, napríklad prijatie jej štatútu, ktorým je možné legitimizovať rozhodnutia jej vedenia (Luhmann 1988/1989).

Luhmannov koncept môžeme z nášho pohľadu hodnotiť aj ako pokus o nájdenie alternatívnej možnosti legitimizácie, ktorá nebude závislá od politického prostredia a tým aj od legitimizácie, do ktorej by vstupovalo politické či širšie sociálne prostredie.

Luhmannov koncept sa ukazuje byť z hľadiska jeho aplikácie na problematiku verejných záujmov najmenej aplikovateľný - verejné záujmy už svojou podstatou nemajú autopoietický charakter a systém verejnej politiky svojou otvorenosťou je svojim spôsobom v kontraste s funkčným uzavretím zákona, ktorý by mal byť vyjadrením verejného záujmu. Na druhej strane Luhmannovské prekonanie materiálnej legitimizácie práva má čo povedať aj riešeniu otázky o legitimizácii verejných záujmov prostriedkami práva verus mimoprávnymi prostriedkami, aj keď administratívne postupy ako nástroj legitimizácie tu majú zrejme len limitované uplatnenie.

2.2 Rosanvallonov koncept demokratickej legitimizácie

Koncept demokratickej legitimizácie sa spája s menom Pierre Rosanvallon. Pôvodným vzdelaním historik a sociológ, žiak Raymonda Arona, je autorom celého radu publikácií a niekedy aj kontroverzných koncepcií. Jednou z nich je aj koncepcia "proti-demokracie" (*La Contre-démocratie*), ktorou chápe, to čo sa v sociálnych procesoch reálne spúšťa ako opak toho, čo je hlásané oficiálne, teda napríklad aj v dôsledku korupčného či nepotického správania. Víťazné politické sily často po volebnom víťazstve opúšťajú svoje predvolebné sľuby. Deklarovaná a explicitná aktivita predstavujú len malú časť realizovaného politického diskurzu a často slúžia skôr na prekrytie iných skutočností, ktoré sa nezverejňujú. Za základ demokracie sa považuje sociálna dôvera, ale rovnako je tu prítomná aj nedôvera. Hlbšie analyzujúc tieto skutočnosti koncipuje Rosanvallon rieši otázku úlohy nedôvery v demokraciách a prichádza s pohľadom, podľa ktorého voliči sú na opačnom brehu ako občania-strážcovia (*peuple-vigilant, Wächter-Volk*), občania-vetujúci (*peuple-veto, Veto-Volk*) a občania-sudcovia (*people-juge, Richter-Volk*). Tieto tri skupiny reprezentujú mechanizmy nedôvery, ktoré predstavujú "proti-demokraciu", charakteristickú používaním kontrolných mechanizmov (strážcovia), formovaním práva na odmietnutie (veto) a vytváranie nezávislých hodnotiacich inštitúcií (sudcovia) (Rosanvallon 2006, s. 16-17).

Z hľadiska našej témy nás viac zaujal koncept demokratickej legitimizácie, v ktorom P. Rosanvallon, aj keď z ľavicových pozícií, predsa len nadväzuje na ešte starší koncept reflexívnej demokracie Roberta E. Goodina a možno až na personalistickú demokraciu Jacquesa Maritaina s jeho konceptom kolektívnych entít. Nadväzuje ním na svoju vyššie uvedenú prácu práve myšlienkou nedôvery k legitimitě, založenej na voľbách. "Podľa Rosanvallon je model legitimizácie moci, založený na voľbách a dôvere voličov v stranu, ktorá získala následne parlamentnú väčšinu, už zastaraným modelom. Vláda väčšiny nie je schopná zabezpečiť dlhodobé vykonávanie verejných záujmov spoločnosti. Demokratické mechanizmy sa stali príliš komplexnými na to, aby sa vôľa zvolených predstaviteľov spoločnosti mohla v plnej miere implementovať. Musia zohľadniť rôzne obmedzenia (inštitucionálne a ústavné), ktoré vznikli v dôsledku rastúcej nedôvery voči orgánom. Vzťah medzi občanmi a štátom sa tiež zmenil. Občania nesúhlasia s politickými rozhodnutiami, opakovanými každých pár rokov. S pomocou rôznych inštitúcií neustále ovplyvňujú moc, vyvíjajú na ňu tlak, vedú ju k zodpovednosti a nesú aj spoluzodpovednosť. Žiadajú tiež, aby sa v procese uplatňovania moci uznali ich individuálne záujmy. Demokratická legitimita moderného štátu preto závisí viac od existencie a efektívnosti kontrolných, dozorných a regulačných inštitúcií, ako aj od kvality kontaktu medzi orgánmi a občanmi a v menšej miere od mandátu, ktorý zástupcovia dostávajú každých niekoľko rokov" (Bodnar 2011, s. 35).

Demokratická legitimita sa pritom zakladá na troch princípoch, ktoré vedú k trom špecifickým podobám rosanvallonovskej demokratickej legitimizácie:

Princíp nestrannosti (*impartialité*), odlišnej od bežných politických záujmov, nepartikulárnej vo svojich riešeniach, usilujúcej sa maximálne realizovať široké (a dlhodobejšie – Potůček 2005) záujmy spoločnosti. Jej prejavom je napríklad existencia rôznych typov dozorných a kontrolných inštitúcií a regulačných agentúr, ktoré vytvára zákonodarná ale aj výkonná moc aby odvrátila podozrenie zo zaujatosti a posilnila dĺžku časového horizontu v ktorom sa sleduje napĺňanie verejných záujmov. Ich podstata je založená na monitorovaní javov, ktoré presahujú bežný politický cyklus, netýkajú sa natoľko bežných rozhodnutí, ale týkajú sa skôr napĺňania verejných záujmov v širšom kontexte. Spoločnou črtou regulačných agentúr je práve ich previazanosť na napĺňanie verejných záujmov, k čomu má slúžiť aj ich vybavenie zodpovedajúcimi právomocami, umožňujúcimi aj razantné zásahy pomocou moderných prostriedkov výkonu moci. Predsedovia resp. iní kľúčoví predstavitelia týchto agentúr sú síce spravidla nominovaní politicky, ale tým, že agentúry majú vo svojej činnosti na zreteli primárne verejný záujem, ich legitimita sa upevňuje tým, že výkon tejto činnosti si vyžaduje vysokú mieru profesionality a kompetentnosti, pretože ide často o znalosti, ktoré ovláda len úzky okruh odborníkov. V týchto podmienkach prijímanie jednoznačných, nekompromisných a nestranných rozhodnutí a nepodliehanie vplyvu záujmových skupín je základom legitimacy týchto agentúr, uznávaných verejnosťou. To by ich zase malo imunizovať voči politickému vplyvu: politici za týchto podmienok síce majú nástroje na svoj zásah (napríklad odvolanie predsedu agentúry), ale predseda môže činnosť agentúry vždy obhajovať verejným záujmom, ak sa ním skutočne dôsledne riadi. Odvolanie predsedu agentúry by bolo interpretovateľné ako útok na jej nezávislosť, čo nie je v demokratických spoločnostiach akceptované. Na druhej strane rozhodnutia regulačných agentúr nie sú vždy uspokojivé pre všetkých aktérov spoločenského života - celkove by však mali vytvárať konzistentný rámec, keď možno polemizovať s jednotlivými rozhodnutiami, ale rešpektuje sa, že činnosť agentúry vytvára pocit istoty presadzovania verejného záujmu, nezávisle od aktuálnych záujmov politických elít. Tým sa potvrdzuje ich demokratická legitimita (Rosanvallon 2010, s. 93 - 150, Bodnar 2011, s. 34).

V podmienkach Slovenskej republiky by sa tieto charakteristiky a tento typ legitimacy, založenej na nestrannosti, mali týkať napríklad Úradu pre verejné obstarávanie, Úradu pre riadenie sieťových odvetví a pod.

Princíp reflexívnosti (*réflexivité*) ako schopnosti odrážať v politike potreby špeciálnych a menšinových skupín, pohľady expertov a nezávislých think-tankov. Príkladom uplatnenia tohto princípu je aj činnosť ústavných súdov, ktoré majú chrániť ústavné hodnoty a princípy, a tak často chrániť aj záujmy menšín, ktoré nie sú zastúpené v orgánoch verejnej moci alebo ktorých hlas nie je dostatočne akceptovaný. Ústavné súdy nie sú priamo legitimizované občanmi (pokiaľ túto funkciu nevykonáva niektorá komora parlamentu alebo iné súčasť moci zákonodarnej), sú však v určitom zmysle negatívnym zákonodarcom.

Posudzovanie ústavnosti zákonov si vyžaduje vyvažovanie rôznych a niekedy aj protichodných hodnôt a nedovoľuje automatický súhlas so záujmom politickej väčšiny. Reflexívnosť znamená aj využitie odborných znalostí expertov, mimovládnych organizácií, think-tankov v záujme prijatia takého rozhodnutia, ktoré najlepšie vyhovuje verejnému záujmu, vyjadrenému v ústave. V činnosti ústavných súdov sa prelína princíp reflexívnosti aj s princípom nestrannosti. Ústavní sudcovia sú spravidla volení politikmi, dôležitá je však vysoká miera ich odbornosti. Spôsob menovania, spravidla výrazne dlhšia funkčného obdobia atď. - to všetko má slúžiť nezávislosti ústavných súdov a umožňovať sudcom byť pri výkone svojich funkcií nestrannými. Nestrannosť sa teda dosahuje aj pomocou procedúry (ako to navrhol aj N. Luhmann): demokratická výstavba spoločnosti vytvorila mechanizmy, zabezpečujúce také ústavné hodnoty, ako je inštitucionálna nezávislosť a nestrannosť pri rozhodovaní. Nezávislosť na procedurálnej úrovni možno zabezpečiť aj tvorbou vhodných právnych predpisov - nie je však daná raz navždy, ale upevňuje sa v procese každodenného prijímania rozhodnutí a v procese formovania kultúry ústavnosti (Rosanvallon 2010, s. 151 - 208, Bodnar 2011, s. 34, Konečný 2016).

Princíp bezprostrednosti (*proximité*), čiže bezprostrednosti kontaktov a nasmerovania na občana a jeho potreby, vnímanie spoločnosti nie ako homogénnej masy ľudí ale ako spektra rôznych záujmov, na ktoré treba reagovať, čo sa uplatňuje napríklad v rámci sociálnych hnutí, miestnej samosprávy, mimovládnej a neinštitucionalizovanej účasti, ako aj ďalších prvkov priamej demokracie, ktoré sa stávajú alternatívou k tradičnej politike (Rosanvallon 2010, s. 15). Ide o princíp, odlišný od princípu reflexívnosti i od princípu nestrannosti. Zatiaľ čo princípy nestrannosti a reflexivity sa premietli do rozvoja nových inštitúcií demokratického štátu, princíp legitimizovania prostredníctvom blízkosti znamená orientáciu na občana a na jeho potreby či záujmy. Občan v modernej demokracii očakáva možnosť priameho kontaktu s orgánmi verejnej moci, porozumenie z ich strany pre svoje potreby, pochopenie jeho špecifickej situácie. Spoločnosť nie je všeobecnou masou občanov, ale sumou početných individuálnych záujmov, na ktoré musia orgány reagovať. Dosahuje sa to inštitucionálne prostredníctvom kreovania funkcií rôznych ombudsmánov, ale aj posilňovaním transparentnosti činnosti orgánov, účasťou občanov na rozhodovacom procese, uplatňovaním procedurálnej spravodlivosti a pod. (Rosanvallon 2010, s. 209 - 270, Bodnar 2011, s. 35).

Prínos konceptu demokratickej legitimizácie sa ukazuje byť významný v kontexte prekonania idey nedeliteľnosti práv, pretože tá prestáva v prostredí moderného pluralitného štátu platiť – a to nielen v prostredí zloženého štátu, ale aj toho, čo sa už aj v právnickej literatúre reflektuje ako multicentrizmus práva (Večeňa 2005, s. 24 – 25). Hierarchické usporiadanie politických systémov, kde dochádza k vertikálnej konfrontácii dvoch legitímnych mocí napríklad v podobe vzťahu legitimacy primárneho politického systému (napríklad na úrovni

členského štátu Európskej únie) a legitimacy sekundárneho politického systému (na úrovni Európskej únie a jej orgánov). Riešenia vertikálnych dualít legitimacy je podľa nášho názoru možné v rámci nástrojov politických systémov.

Rosanvallonovmu konceptu demokratickej legitimizácie sme venovali aj rozsahom najväčšiu pozornosť, pretože ho považujeme za najinšpiratívnejší minimálne pre riešenie otázky legitimizácie verejných záujmov. Na jednej strane síce v tomto koncepte chýba normatívny aspekt, ale jej inšpiratívnosť je obsiahnutá práve v rozpracovanosti jej empirického, resp. sociálneho aspektu. Poskytuje nám hneď tri kritériá, pomocou ktorých, resp. aj kombináciou ktorých môžeme hľadať legitimitu početných záujmov, ktoré nie sú legitimizované normatívne, ale zato (resp. v doplnení k ním) môžu umožňovať legitimitu sociálnu, empirickú, resp. ako to nazýva veľmi presne Rosanvallon - legitimitu demokratickú, aj keď nevyjadrenú v podobe zákonov a neodvíjajúcu sa bezprostredne od mechanizmov parlamentných volieb.

Kritérium nestrannosti možno pritom kontextuálne interpretovať aj ako bezprostrednú (priamu) nezainteresovanosť, oddelenie vlastných (resp. napr. politických) záujmov od záujmov, ktoré majú byť napĺňané ako verejné. Podobne kritérium reflexívnosti sa neuplatňuje len v takom prostredí akým je ústavný súd: z hľadiska reflektívnej legitimacy verejných záujmov môžeme hovoriť o rešpektovaní plurality verejných záujmov a o ich nezávislosti. Najbohatšie uplatnenie v priestore legitimacy verejných záujmov má prirodzene Rosanvallonov princíp bezprostrednosti, ktorý má nielen inštitucionálne uplatnenie. Uplatniť ho možno aj v neinštitucionalizovanom prostredí, kde sa stáva dominantným princípom nenormatívnej legitimizácie verejných záujmov. Je svojim spôsobom komplementárny k princípu nestrannosti, ale ten sa týka v Rosanvallonovom prístupe práve skôr inštitucionálneho rámca legitimizácie verejných záujmov.

Pritom v situácii, keď riešime otázku legitimacy početných verejných (napríklad menšinových) záujmov, ktoré ani technicky nemôžu byť legitimizované právom (právny systém by sa stal tým určite naprosto neprehľadný a prebujnelý), sa v praxi Rosanvallonom navrhované kritériá môžu stať veľmi dobrým nástrojom posudzovania legitimacy týchto záujmov.

2.3 Beethamov koncept typológie legitimacy

Politológ David Beetham prekračujúc hranice svojej pôvodnej vednej príslušnosti rozdeľuje legitimitu na

1) **legitimitu legálnu**, ktorá znamená, že moc je legitímna vtedy, keď je nadobudnutá a spravovaná v súlade s prijatými pravidlami (pravidlami moci). Môžu to byť nepísané pravidlá, patriace k neformálnym zvyklostiam, ale aj pevne sformalizované do podoby právnych kódexov. Tlak na formalizáciu vzniká obyčajne z potreby rozhodovania v sporoch, keď sú kvôli aplikácii potrebné pravidlá presne zadefinované - ale aj tam, kde je k dispozícii už dobre

rozvinutá právna formulácia, naďalej hrá rolu aj zvyk či zaužívaná konvencia. I tak však existuje možnosť uplatňovania právnych sporov, hoci charakteristickou vlastnosťou všetkých právnych systémov je existencia authority, ktorej rozhodnutia sú konečné.

Opakom normatívnej legitimacy je nelegálnosť moci (illegitimacy). Moc je nelegálna vtedy, keď bola nadobudnutá pri zneužití pravidiel (napr. uzurpáciou) alebo je spravovaná v nesúlade s nimi. Nelegálne nadobudnutie moci vedie obyčajne k hlbším dôsledkom ako nelegálne spravovanie moci, hoci záleží od váhy tohto narušenia, resp. od toho či ide o narušenie jednorazové alebo opakované. Tam kde sú pravidlá moci nepretržite narušované, môžeme hovoriť o chronickom nedostatku legality (Beetham 1991, s. 64 - 99).

P. Frič (2008, s. 226) charakterizuje túto dimenziu ako zavedené pravidlá: konanie nemôže byť legitímne bez toho, aby nebolo legitímne a naopak;

2) **legitimitu normatívnu**, ktorá upozorňuje na to, že súlad s právom nie je dostatočným základom legitimacy, lebo samotné pravidlá nadobudnutia a spravovania moci si vyžadujú akceptáciu (*justification*). Tým prechádzame na druhú úroveň legitimizácie: moc je legitimizovaná, ak pravidlá moci nachádzajú oporu v názoroch strán, previazaných mocenskými vzťahmi. Aká akceptácia a aké názory sú potrebné? 1) Moc musí pochádzať od akceptovanej authority (čo je mimoriadne dôležité v prípade politickej moci). 2) Pravidlá musia zabezpečovať zodpovedajúcu kvalifikáciu osôb, vykonávajúcich moc. 3) Štruktúra moci musí byť vnímaná ako slúžiaca všetkým verejným záujmom, nie len záujmom osôb, spravujúcich moc. Tieto dôvody sú ďalej závislé na presvedčení, panujúcom v danej spoločnosti o tom, čo je právoplatným zdrojom authority, aké vlastnosti by mal mať vykonávateľ moci a akým spôsobom ich môže nadobúdať, ale aj predstáv o verejných záujmoch, vzájomných úžitkoch ako aj spoločenských potrebách, ktoré určitý systém moci uspokojuje.

V žiadnej spoločnosti nie sú tieto predstavy jednoliate. Jednou z rozlišovacích charakteristík výkonnej moci je nerovnosť pozícií, spoločenských príležitostí a rozdielnosť uznávaných hodnôt, existujúca medzi vládnucimi a podriadenými skupinami. Ale bez minima spoločných názorov - tak medzi skupinami ako aj v ich vnútri - chýba základ na ktorom možno vybudovať akceptáciu pravidiel moci. Prirodzene, to čo je považované za primeranú alebo dostačujúcu akceptáciu možno ľahšie spochybníť ako to, čo je právne záväzné. Pri rozhodovaní o takých otázkach nie je možno dovolať sa konečnej authority. Okrem toho, logika a presvedčenie danej spoločnosti vnucujú všetkým akceptáciám silné podmienky vierohodnosti.

Pravidlá moci nie sú legitimizované takou mierou, akou môžu nájsť akceptovanie v sfére panujúcich názorov - z dôvodu nedostatku ich elementárnej zhody (napr. v podmienkach rozdelenej spoločnosti), z dôvodu zmeny názorov, ktorá zbavuje existujúce pravidlá nevyhnutnej podpory (napr. pravidlá o nadradenosti mužov v situácii keď sa menia názory na

lepšie vlastnosti mužov) alebo z dôvodu meniacich sa podmienok, ktoré robia fungujúce akceptácie nevierohodnými, hoci samotné názory sa nezmenili.

Tu P. Frič (2008, s. 226) hovorí, že ospravedlnenie (my používame pojem akceptácia) je založené na spoločensky akceptovaných (prijatých) názoroch na oprávnenosť zdroja moci a správnosť cieľov, čiže ide o normatívne ospravedlnenie, normatívnu akceptáciu;

3) **legitimitu empirickú**: tento tretí rozmer legitimizácie predpokladá aktívny súhlas podriadeného na mocenskej závislosti - súhlas vyjadrený v konkrétnych situáciách. Význam majú (napr. uzatvorenie zmluvy s nadriadeným, sľub poslušnosti či účasť na voľbách) tým, že sú príspevkom k legitimizácii mocenských vzťahov. 1) Toto konanie pôsobí - vo vzťahu k tým, ktorí ho uskutočňujú - na vznik subjektívnej identifikácie s usporiadaním mocenskej závislosti, bez ohľadu na osobné motívy, ktoré ich k tomu viedli. Pritom konania vyjadrujúce súhlas - dokonca aj keď sú uskutočňované iba s osobných dôvodov - vnášajú do vzťahov mocenskej závislosti etický prvok, a vytvárajú tiež normatívne záväzky voči osobám, ktorých sa dotýkajú. 2) Konanie o ktorom hovoríme, má charakter symbolu a verejnej deklarácie. Je vyjadrením a potvrdením pozície subjektu, ktorý disponuje mocou; môže byť ním použité voči tretím osobám, nezúčastneným na vzťahu podriadenosti (či nevyjadrujúcim súhlas s takýmto vzťahom) ako potvrdenie dispozíciou mocenskej legitimacy; zaodievajú sa neraz do rôznych foriem rafinovaných ceremoniálov.

P. Frič (2008, s. 226) hovorí o súhlase verejnosti s mocenskou pozíciou elít a je uznaním ostatnými legitímnymi autoritami, čo spája s pojmom legitimizácia.

Beethamova typológia mení dichotomický vzťah normatívneho a empirického (sociálneho) prístupu k problému legitimacy na kontinuum, ktoré zároveň prehľbuje a rozširuje. Zakladá sa - aj z pohľadu na problematiku verejných záujmov, ktorý je v tejto koncepcii nielen z hľadiska našej interpretácie, ale implicitne zahrnutý - na možnostiach, že

- verejný záujem je zakotvený právne, čo neznamená nevyhnutne, že len vo forme zákonov, ale aj inými (vynucovateľnými) formami: konvenciami, zvykmi (legitimita legálna),

- takto vyjadrený verejný záujem musí byť akceptovaný, musí byť preukázaný a potvrdený jeho súlad s presvedčením, panujúcim v danej spoločnosti, pričom ide o pluralitný fenomén (legitimita normatívna) a

- výsledok sa musí premietnuť do identifikácie danej spoločnosti s mocou, ktorá koná v takto vyjadrenom verejnom záujme (legalita empirická).

Beethamova typológia sa nám z nášho pohľadu javí ako produktívna najmä v náväznosti (resp. v kombinácii) s typológiou Rosanvallonovou: tam, kde Beetham končí, tam Beetham začína - obe koncepcie sa takto takmer dokonale z hľadiska našej témy dopĺňajú.

Záver

Sumarizujúc možno konštatovať, že z hľadiska prínosu komparovaných typológií pre teóriu verejnej politiky existuje ich široká aplikovateľnosť pri analýzach legitimacy aktérov ale i nástrojov verejnej politiky. Náš záujem sa sústredil najmä na možnosti využitia týchto prístupov pri analýze záujmov, osobitne pri posudzovaní legitimacy verejných záujmov, kde možno považovať najmä kombináciu Rosanvallonovej a Beethamovej typológie za zvlášť prínosnú, v čom vidíme aj hlavný teoretický ale aj praktický prínos našej štúdie a naplnenie jej cieľa. V uvedených typológiách prevažujú tendencie klasifikovať legitimizačné teórie do spektra, pohybujúceho sa medzi možnosťami legitimizovať verejné záujmy normatívne a legitimizovať ich bližšie neidentifikovaným sociálnym kontextom.

Ak by sme sa pokúsili usporiadať toto spektrum, mohli by sme s využitím vyššie analyzovaných pramenných typológií moci vytvoriť túto štruktúru možností legitimizácie verejných záujmov:

- 1) Verejný záujem môže byť legitimizovaný striktne normatívne, t. j. vo forme monistického zákona. Uplatňuje sa predovšetkým v takých prípadoch, kde skutočne neexistuje možnosť akceptovania alternatívneho riešenia: napr. v oblasti verejných záujmov, týkajúcich sa ľudských práv a pod., z tohoto dôvodu zakotvených v najvyšších právnych normách.
- 2) Legitimita verejných záujmov nemusí mať vyjadrenie len v ich premietnutí do zákonov. Legitimizácia verejných záujmov zákonom však nie je dostatočná nielen pre šírku ale najmä pre početnosť verejných záujmov, ktoré môžu byť pritom aj vzájomne kontradiktórne, čo odporuje monistickému charakteru práva, aj keď v súčasnosti stále častejšie hovoríme o prechode od hierarchického systému práva k sieťovému systému s rozdielnou rolou a váhou jednotlivých nositeľov prameňov práva (Gerloch 2009, s. 13). Legitimita verejných záujmov môže byť teda postavená aj na právnych rámcoch, umožňujúcich variantné naplnenie, napríklad v prípade petičného práva. V takom prípade nie je odvolanie sa na zákonnú úpravu dostatočným legitimizačným rámcem a musí byť doplnený postupmi sociálnej (empirickej) legitimizácie.
- 3) Legitimizácia empirická (sociálna) znamená, že legitimita verejných záujmov, osobitne menšinových, alebo tiež nadiindividuálnych (Ochrana 1999), ktoré spravidla nemôžu byť (vzhľadom k svojmu charakteru) legitimizované zákonom ale ani iným normatívnym rámcem, môže byť dosiahnutá aktívnou verejnou legitimizáciou, teda manifestnou identifikáciou s týmto záujmom pri splnení predovšetkým kritéria bezprostrednosti, prípadne v kombinácii s kritériami reflexívnosti a nestrannosti.

Literatúra

ADAMCOVÁ, M. – KLUS, M. 2006. Verejná politika. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela

ALMOND, G. - POWELL, G. B. (1978) *Comparative Politics: System, Proces and Policy*. Boston: Little, Brown

ANDREWS, C. J. 2007. Rationality in Policy Decision Making. In: Fischer, F. – Miller, G. J. - Sidney, M. S. (eds.) *Handbook of Public Policy Analysis: Theory, Politics and Methods*. Boca Raton, FL: CRC Press 2007, p. 161 - 171.

BODNAR, A. 2011. Koniec mitu tradycyjnej legitymizacji władzy, *Res Publica Nowa* 2011, nr 16, s. 34–35

BURDEAU, G. 1950. *Traité de science politique, Tome III: le Statut du Pouvoir dans l'Etat*. Paris: Librairie générale de Droit et le Jurisprudence

BURIÁNEK, J. 1996. Typologie. In: Petrušek, M. (red.): *Velký sociologický slovník, II. P – Ž*. Praha: Karolinum, s. 1342 – 1343.

DEUTSCH, K. W. 1976. *Politics and Government. How People Decide Their Fate*. Boston - Atlanta - Dallas - Geneva - Illinois - London: Houghton Mifflin

EASTON, D. 1965. *A System Analysis of Political Life*. New York: John Wiley

FERRERO, G. 1968. *The Two French Revolutions*. New York: Basic Books

FISCHER, F. – MILLER, G. J. - SIDNEY, M. S. (eds.) 2007. *Handbook of Public Policy Analysis: Theory, Politics and Methods*. Boca Raton, FL: CRC Press

FRIČ, P. 2008. *Vůdcovství českých elit*. Praha: Grada

FRIEDRICH, C. J. 1970. *Politik als Prozeß der Gemeinschaftsbildung. Eine empirische Theorie*. Köln/Opladen: Westdeutscher Verlag

GERLOCH, A., 2009. Polycentrismus v recentním právu: příčiny a důsledky. In: Lengyelová, D. (ed.): *Pluralismus moci a práva*. Bratislava: Ústav štátu a práva SAV, 2009, s. 12 - 17.

HAVELKA, M., 1983. K pojmu „ideální typ“ u Maxe Webera. In: *Typy, typologie a metody jejich vytváření. Kapitoly ze sociologických metod a technik V*. Cikháj: Československá sociologická společnost pri ČSAV, s. 6 – 37.

KONEČNÝ, S. 2016. *Verejná správa v členských štátoch Európskej únie*. Bratislava: Mayor

KONEČNÝ, S. 2018a. Legitimita moci a legitimita verejného záujmu v teórii verejnej politiky. In: Palúš, I. - Mitaľ, O. - Žofčinová, V. (eds.) *Verejná správa v súčasnom demokratickom a právnom štáte, Časť I*. Košice: UPJŠ, s. 58 - 73.

KONEČNÝ, S. 2018b. Fenomén NIMBY a riešenie problémov v hierarchii verejných záujmov. In: *Občianska spoločnosť. Kam kráčaš demokracia : košické politologické dialógy*, Košice : UPJŠ, s. 127-149

KONEČNÝ, S. 2020. Legitimacy of Public Interests in Public Policy. In: Public Policy and Administration (Vilnius) Vol 19, No 2, p. 161 - 171.

LUHMANN, N. 1971. Politische Planung. Opladen: Westdeutscher Verlag

LUHMANN, N. 1977. Interpenetration — Zum Verhältnis personaler und sozialer Systeme. Zeitschrift Für Soziologie, Jg. 6, Heft 1, Januar 1977, S. 62 -76

LUHMANN, N. 1988. Samolegitimizacja państwa, In: Colloquia Communia, 1988/1989, nr 41–42

MALÍKOVÁ, Ľ. 2003. Verejná politika. Aktéri a procesy. Bratislava: Univerzita Komenského

MATEI, LUCICA: Democracy and politics. Romanian mechanisms, realities and electoral developments. In: Verejná správa a spoločnosť, 2009, roč. X, č. 2, s. 102 - 124. ISSN 1335-7182

NIEWIADOMSKI, A. 2010. Władza i jej legitymizacja we współczesnym państwie. In: Przegląd Naukowy DISPUTATIO (Gdańsk) tom XI, s. 188 – 219

OCHRANA, F.1999. Metodologická východiska definování pojmu „veřejný zájem“. In: Malý, I. (ed.): Problémy definování a prosazování veřejného zájmu. Brno: Masarykova univerzita 1999, s. 67 – 79.

POTŮČEK, M. – LELOUP, L. T. 2005. Přístupy k veřejné politice. In: Potůček, M. a kol.: Veřejná politika. Praha: Slon 2005, s. 9 – 32

PŘIBÁŇ, J. 1996. Sociologie práva. Praha: Sociologické nakladatelství

SCHNEIDER, V. - JANNING, F. 2006. Politikfeldanalyse. Akteure, Diskurse und Netzwerke in der öffentlichen Politik. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften

WEBER, M. 1980. Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriß der verstehenden Soziologie. Tübingen: J.C.B. Mohr Verlag

VEČEŘA, M., 2009. Pluralita jako projev práva. In: LENGYELOVÁ, D. (ed.) 2009. Pluralizmus moci a práva. Bratislava: Ústav štátu a práva SAV, s. 18 - 31.

Adresa autora:

doc. PhDr. Ing, Stanislav Konečný, PhD., MPA
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Fakulta verejnej správy
Popradská 66, 041 32 Košice
E-mail: stanislav.konecny@upjs.sk